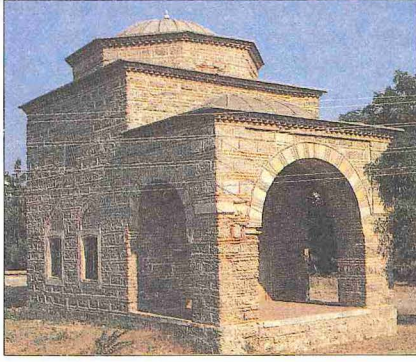

Ahmed Bican Türbesi - Gelibolu / Çanakkale

AHMED BİCAN TÜRBESİ

Gelibolu'da
XV. yüzyıla ait türbe.

Muhammediyye müellifi Yazıcıoğlu Mehmed'in küçük kardeşi Ahmed Bican için yaptırılmış olduğu söylenmekte, ancak üzerinde hiçbir kitâbe bulunmamaktadır. Âmil Çelebioğlu, *Envârü'l-âşıkîn* yazarı Ahmed Bican'ın kabrinin ağabeyi Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin mescid ve türbesi yanındaki hazîrede bulunduğunu belirtmektedir (bk. AHMED BİCAN). Ayrıca Evliya Çelebi, Sofya'ya gittiğinde kendisine orada Ahmed Bican'a ait bir kabir gösterildiğini kaydederse de bu gerçeğe uyuşmamaktadır (*Osmanlı Müellifleri*, I, 17, dipnot 1).

Taş ve tuğladan muntazam bir işçilikle inşa edilen türbe kare planlı olup üstü sekizgen sağır kasnaklı bir kubbe ile örtülüdür. Giriş kısmında iki ağır pâyeye dayanan kemerlere oturan bir ön mekân vardır. Türbenin içinde iki lahit bulunmaktadır. Bunlardan Ahmed Bican'a ait olduğu kabul edilenin dış yüzü zengin surette geometrik ve rûmî kâbartmalarla bezenmiştir. Diğeri ise bir kadına aittir. İrdesel ve Alemdaroğlu'nun hiçbir tarihî esasa dayanmaksızın Hallâc-ı Mansûr Türbesi olarak adlandırıldıkları bu eser son yıllarda tamir edilerek yenilenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 147; V, 318-320; *Osmanlı Müellifleri*, I, 17, 195; Mehmed İrdesel—Mehmed Alemdaroğlu, *Tarihî, Coğrafi, İktisâdî ve Turistik Yönleriyle Gelibolu*, Gelibolu 1964; Ayverdi, *Osmanlı Mimârisi II*, s. 493-494; Âmil Çelebioğlu—Kemal Eraslan, "Yazıcı-oğlu", *İA*, XIII, 363-368.

SEMAVİ EYİCE

AHMED-i BİRİLVİ

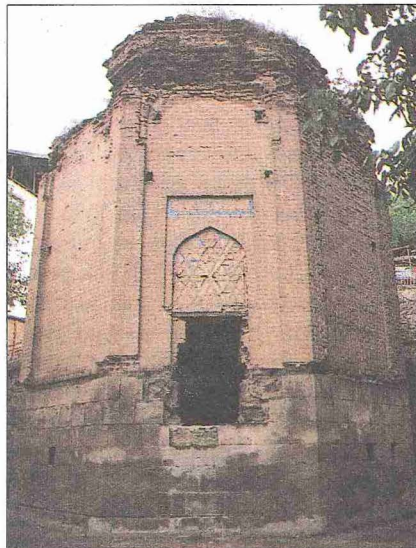
(bk. AHMED ŞEHİD).

AHMED b. BİZL el-MERENDİ

(أحمد بن بزل المرندی)

XIII. yüzyılın
ilk yarısında yaşayan
Selçuklu mimarı.

Babasının adı Ebû Bekir olarak da geçmektedir. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. İran'ın Azerbaycan bölgesindeki Merend şehrinden Anadolu'ya göç ederek XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Selçuklu sultanlarının hizmetine girmiş ve onların yapılarında çalışmıştır. Yetiştirdiği bölgenin mimari geleneklerine bağlı kalarak daha çok tuğla malzemeli yapılarda çalışan sanatçının adına, günümüze gelebilmiş ancak iki eserin kitâbesinde rastlanmaktadır. Bunlar, Sivas'ta 1219 yılında yapılan sultan I. İzzeddin Keykâvus Türbesi ile yine aynı yıllarda yapıldığı sanılan Niksar'daki Kırk Kızlar Türbesi'dir. Bunlardan başka, kitâbelelerinde Ahmed b. Bizl adı geçmemesine rağmen, bu iki yapıyla üslûp ve işçilik yönünden tam bir benzerlik gösteren Sivas Ulucami minaresinin de ona ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Ahmed b. Bizl el-Merendi'nin inşa ettiği
Kırk Kızlar Türbesi - Niksar / Tokat**BİBLİYOGRAFYA :**

Uzunçarşılı, *Kitâbeler*, İstanbul 1927, s. 72; A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 126-127; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 41; Zeki Sönmez, *Başlangıçtan XVI. Yüzyıla Kadar Anadolu'daki İslâm ve Türk Devri Yapıların-da Çalışan Sanatkarlar* (doktora tezi, 1981), İÜ Ed.Fak., s. 159-161; C. Huart, "Epigraphie arabe d'Asie Mineure", RS, III/64 (1985), s. 363.

ZEKİ SÖNMEZ

AHMED-i BUHÂRİ

(bk. EMİR BUHÂRİ).

AHMED b. CA'FER

(bk. SEBTÎ, Ahmed b. Ca'fer).

AHMED-i CÂMÎ

(bk. CÂMÎ, Ahmed-i Nâmekî).

AHMED CÂVİD

(أحمد جاود)

(ö. 1803)

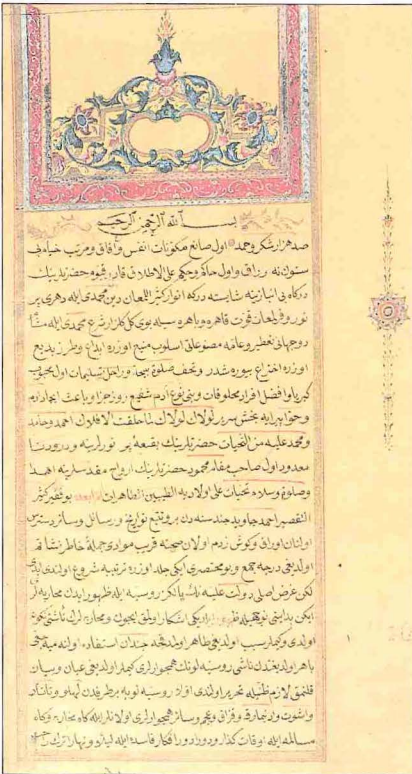
Osmanlı tarihçisi.

İstanbul'da doğdu. Tımarlı sipahilerden Mustafa adlı bir süvari alay beyinin oğludur. 1787 yılında Hazine-i Hümâyûn hizmetkârı olarak saraya girdi. Kabiliyeti sayesinde kısa bir süre sonra Has Oda'ya alındı ve 1803'te "hâcelik" rütbesiyle şehremini oldu. Bu görevde iken öldü; mezarı Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Dergâhı hazîresindedir.

Sarayda bulunduğu sırada III. Selim tarafından önemli olayları kronolojik olarak yazmakla görevlendirilen Ahmed Câvid, 1204 Ramazanında (Mayıs 1790 ortaları) başlayıp 1205 Cemâziyelevveline (1791 yılı başları) kadar gelen yıllık tarzında bir eser kaleme almış ve bu sebeple sarayda kendisine "vak'anüvis-i Enderûn" denilmiştir. *Hadîka-i Vekâ-yî'* adıyla bilinen bu eserin birçok yazması olup bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 6037). Müellifin önsözde belirttiği gibi, eserin başlıca kaynakları III. Selim'in hatt-ı hümâyûnları, İslâm ülkelerinden gelen mektuplar ve öteki bazı resmî kayıtlardır. Ahmed Câvid'in tarihe dair bazı yazılarını ihtiva eden iki ciltlik bir eseri daha vardır. *Müntehabât-ı Câvid Bey* ve *ya Târîh-i Câvid Ahmed Bey* adıyla bilinen bu eserin birinci cildi 1035-1188 (1626-1774), ikinci cildi ise 1188-1197

(1774-1782) yılları arasındaki olayları ihtiva eder. Müellif bu eserini Kâtip Çelebi, Naîmâ, Fındıklılı Mehmed Ağa, Çelebizâde Âsım, Enveri, Vâsîf, Ahmed Resmî ve Edîb efendilerin tarihleri ile Vâsîf'ın İspanya sefaretine gitmesi sırasında onun yerine vekâlet eden Teşrifâtî Hasan Efendi'nin *Cerîde*'sinden faydalanarak, son kısımlarını ise bizzat kendi gözlemlerine dayanarak kaleme almıştır. III. Selim'e sunulan ve son kısımları birinci elden tarih kaynağı olduğu için ayrı bir değer taşıyan bu eser Cevdet Paşa'nın kaynakları arasındadır. İki nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 92 ve 93). Ahmed Câvid, Osmanzâde Tâib'in *Hadîkatü'l-vüzerâ*'sına Dilâver Ağazâde Ömer Efendi tarafından yapılmış olan zeylin devamı olarak *Verd-i Mutarrâ* adıyla bir başka zeyil de kaleme almıştır. Râgıb Mehmed Paşa ile Yûsuf Ziyâ Paşa arasındaki vezîriâzamların (1757'den 1798'e kadar) biyografilerini ihtiva eden bu eser İstanbul'da yayımlanmış (1271), daha sonra da bunun tıpkıbasımı yapılmıştır (Freiburg 1969).

Ahmed Câvid'in *Müntehabât-ı Câvid Bey* adlı eserinin ilk sayfası (İÜ Ktp., TY, nr. 92)

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Câvid, *Hadîka-i Vekâyi'*, İÜ Ktp., TY, nr. 6037; a.mlf., *Târîh-i Câvid Ahmed Bey*, İÜ Ktp., TY, nr. 93; Cemâleddin, *Osmanlı Târîhi ve Müverrihleri (Âyine-i Zurefâ)*, İstanbul 1314, s. 39; Cevdet, *Târîh*, I, 8-9; *Osmanlı Müellifleri*, III, 42; Flügel, *Handschriften*, II, 318; Babin-ger (Üçok), s. 341-343; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 367.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

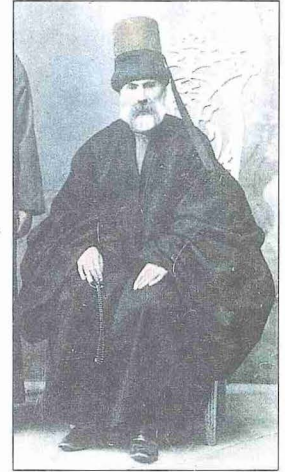
AHMED CELÂLEDDİN DEDE

(1853-1946)

Galata Mevlevîhanesi'nin son şeyhi,
şair ve müşikînası.

Gelibolu'da doğdu. Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhi Hüseyin Azmi Dede'nin öğrencisi. 1870'te babası Mısır Mevlevîhanesi'ne tayin edilince onunla birlikte Mısır'a gitti. Orada bir yandan Câmîü'l-Ezher'e devam ederken bir yandan da bazı hocalardan özel dersler aldı; dergâhta da edebiyat ve müşiki bilgisini ilereletti. Bu arada klasik müşiki ile Mevlevî âyin ve na'atlarını, ayrıca Mısır hidivinin kölesi neyzen Mehmed Subhi Bey'den ney üflemesini öğrendi. Manastırlı Nâilî Efendi'den Farsça dersleri aldı. 1873'te yirmi yaşlarında çileye girdi. Çilesini tamamladıktan sonra bir süre Kahire Mevlevîhanesi'nde kudûmzenbaşılık ve neyzenbaşılık yaptı; devrin seçkin neyzenleri arasına katıldı. 1893'te babasının ölümü üzerine İstanbul'a geldi. Üsküdar'daki evinde uzunca bir süre münzevi bir hayat yaşadı. 1908 yılında önce vekâleten, daha sonra asâleten Üsküdar Mevlevîhanesi'ne şeyh ve mesnevihan oldu. 1910'da Atâullah Efendi'nin vefatı ile Galata (Kulekapısı) Mevlevîhanesi şeyhliğine ve mesnevihanlığına getirildi. Tekkelerin kapatılmasına kadar (30 Kasım 1925) bu görevi yürüttü. Soyadı kanunundan sonra Baykara soyadını alan Ahmed Celâleddin Dede'nin kabri Karacaahmet Mezarlığı'nda Misakinler Tekkesi'nin arkasındadır.

Mesnevihan olarak uzun müddet *Mesnevî* okutan, derin bir tasavvuf bilgisi yanında geniş müşiki bilgisine de sahip olan Ahmed Celâleddin Dede na'thanlık da yapmıştır. Kaynaklarda, Hamparsum ve Batı notalarını da çok iyi bildiği ve kıymetli bir nota koleksiyonuna sahip bulunduğu da belirtilmektedir. Genç yaştan itibaren şiir ve edebiyatla da meşgul olmuş, ancak bir divançe doldurabilecek sayıdaki şiirlerini ise bir araya getirmemiştir.

Ahmed
Celâleddin
Dede

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 237-239; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 217-218; Ergun, *Antoloji*, II, 664-666; a.mlf., *Türk Şairleri*, I, 273-276; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 240, 458-459; Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Eczacı Yarbay Nâ-yzen Halil Can*, İstanbul 1974, s. 35-38; İst.A, I, 334; TDEA, I, 57.

ABDULLAH UÇMAN

AHMED CELÂYİR

(أحمد جلاير)

(ö. 813/1410)

Celâyirîliler Devleti hükümdarı
(1382-1410).

Ahmed Bahâdîr ve Sultan Gıyâseddin Ahmed adlarıyla da tanınır. Celâyirîliler Devleti'nin kurucusu Şeyh Hasan'ın (Büzürg) torunu, Sultan Üveys'in oğludur. Doğum tarihi bilinmemektedir. Ağabeyi Sultan Hüseyin zamanında bir süre Erdebil ve yöresini idare etti. Sultan Hüseyin zayıf bir şahsiyet olduğundan devletin idaresi emîrlerinden Âdil Aka'nın eline geçmişti. Ahmed 1382'de Tebriz'e baskın yapıp Sultan Hüseyin'i öldürdü ve Celâyir tahtını ele geçirdi. Kendi adına Tebriz'de para bastırdı. Fakat bu arada Sultânîyye'ye kaçan kardeşi Bayezid, Âdil Aka tarafından hükümdar ilân edildi. Bundan sonra tahtı kesin olarak elinde tutabilmek için kardeşleri ve Âdil Aka ile amansız bir mücadeleye girmek zorunda kaldı. Tahtı ele geçirmek için Tebriz üzerine yürüyen Bağdat'taki kardeşi Şeyh Ali'den Karakoyunlular'ın reisi Kara Mehmed'in onu mağlûp etmesiyle kurtuldu. Hatta bunun üzerine bütün ülkede hükümdar olarak tanındı. Ayrıca Karakoyunlu reisinin kızı ile evlenip iki devlet arasındaki dostluğu daha